

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการศึกษา

บทบาท หน้าที่ ความสำคัญของกิจกรรม และปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อกายภาพของพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสีลม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีวิวัฒนาการมานาน ทำให้มีลักษณะทางกายภาพหนาแน่นไปด้วยอาคารสิ่งก่อสร้างในยุคต่างๆ และมีสภาพการใช้สอยที่ซับซ้อน ปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นลักษณะของความไม่สมดุลระหว่าง กิจกรรมและพื้นที่รองรับ กล่าวคือ พื้นที่เป็นแหล่งกระจุกตัวของแหล่งงานและแหล่งดึงดูดต่างๆ ทำให้ความต้องการเข้ามาใช้สอยพื้นที่มีปริมาณมาก ในขณะที่พื้นที่รองรับกิจกรรมที่มีอยู่นั้นไม่เพียงพอ และมีข้อจำกัดมากมายในแง่กรรมสิทธิ์ที่ดิน ที่เป็นของเอกชนเป็นส่วนใหญ่

การศึกษาในครั้งนี้มุ่งประเด็นไปที่กลุ่มคนเดินเท้าที่เป็นประชากรแฝงที่มีจำนวนมาก และใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่เป็นเวลานาน หากแต่สภาพแวดล้อมไม่ได้เอื้อต่อการทำให้เกิดกิจกรรมพักผ่อน พื้นที่ที่ให้มนุษย์มาพบปะ มาทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันแทบจะไม่มี โดยกลุ่มคนแต่ละกลุ่มนั้นจำแนกออกตามวัตถุประสงค์การเข้ามาใช้พื้นที่ ที่ต่างกันได้เป็น 5 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มคนทำงาน พ่อค้าแม่ค้าหาบเร่แผงลอย นักท่องเที่ยว ผู้ที่ผ่านเข้ามา ผู้ที่พักอาศัย

เมื่อวิเคราะห์ จำแนก กิจกรรมและรูปแบบการใช้พื้นที่ทางสัญจร ในช่วงเวลาต่างๆ ของระบบพื้นที่โล่ง สีลมในปัจจุบัน พบว่า

- พื้นที่โล่งส่วนใหญ่ในพื้นที่ มีลักษณะเป็นเส้นทางสัญจร (circulation) ซึ่งเป็นบริเวณที่เกิดกิจกรรมมากที่สุด เส้นทางสัญจรที่มีอยู่จึงแออัด เพราะต้องทำหน้าที่รองรับกิจกรรมด้วย
- พื้นที่รองรับกิจกรรม (space- room) ไม่เพียงพอ แม้ว่าจะมีสัดส่วนพื้นที่ว่าง 20% แต่จะเป็นลักษณะของพื้นที่รอบอาคารขนาดใหญ่ที่เว้นไว้ตามกฎหมาย และเป็นพื้นที่ชั้นเล็กชั้นน้อยกระจัดกระจาย ไม่สามารถตอบสนอง การใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวทางออกแบบประสานระบบพื้นที่โล่ง ในย่านธุรกิจที่เหมาะสม โดยการปรับปรุงพื้นที่ว่างที่มีอยู่ บริเวณเส้นทางสัญจรย่านสีลม เพื่อให้มีการใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับการพัฒนาเมืองในอนาคตและดำรงไว้ซึ่งลักษณะเฉพาะโดยให้เกิดประโยชน์ร่วมกันระหว่างพื้นที่สาธารณะ และ เอกชน เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนในย่านนั้น สามารถทำได้ 3 ลักษณะคือ

1. เป็นการปรับปรุงพื้นที่ในด้านองค์ประกอบตกแต่ง ซึ่งมีส่วนช่วยเพียงเล็กน้อย ไม่มีผลต่อพฤติกรรมใดๆมากนัก เพราะกิจกรรมในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมจำเป็น การแก้ปัญหาภายในกรอบพื้นที่เดิมซึ่งไม่เอื้อให้เกิดกิจกรรมพักผ่อน อาจทำได้เพียงทำให้คนสามารถใช้พื้นที่นั้นๆได้นานมากขึ้น หากแต่ไม่สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งและหนาแน่นอันเป็นประเด็นหลักได้

2. เป็นการใช้พื้นที่สาธารณะเช่นถนน ซึ่งปกติเป็นของยานพาหนะโดยปิดถนน เพื่อคนเดินเท้า ซึ่งทำให้ได้พื้นที่เพิ่มขึ้นเพื่อกิจกรรมพักผ่อน หากแต่จะมีผลกระทบต่อการจราจรและระบบอื่นๆอย่างมากเพราะสีลมเป็นถนนสายหลัก อีกทั้งพื้นที่ถนนที่ได้มานั้น อาจไม่สอดคล้องกับกิจกรรมที่เป็นอยู่ของคนเดินเท้า หรือในกรณีที่มีการปิดถนนวันอาทิตย์ ก็ไม่ได้เป็นไปเพื่อกลุ่มคนที่ทำงานอยู่ในย่านสีลม

3. การจัดหาพื้นที่โล่งใหม่ เพื่อให้กิจกรรมไหลออกจากที่เดิม โดยการประสานกับกิจกรรม เพื่อดึงดูด ให้เกิดการเคลื่อนที่ในรูปแบบ(pattern)ใหม่ที่ดีขึ้น มีโอกาสที่จะปรับปรุงพื้นที่เดิมได้มากขึ้นการพัฒนาพื้นที่ เนื่องจากการพัฒนาพื้นที่ที่มีอยู่เดิมในสีลมเพื่อรองรับกิจกรรม ทำได้ค่อนข้างยาก เพราะมีความหนาแน่นของการใช้เต็มพื้นที่และแทบจะตลอดเวลา ฉะนั้นจึงต้องหาวิธีลดความหนาแน่นลงบ้างโดยหาพื้นที่ใหม่เพิ่มขึ้นจากเดิม โดยกระทบต่อพื้นที่เดิมน้อยที่สุด ประกอบกับวิสัยทัศน์การพัฒนาพื้นที่ สีลมต้องปรับบทบาทใหม่ในการจะกลายเป็นย่านศูนย์กลางธุรกิจเก่า โดยกลุ่มอาคารในย่านบางส่วนได้มีสภาพเสื่อมโทรมและมีการใช้ประโยชน์น้อยลงซึ่งมีความเป็นไปได้ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และสามารถพัฒนาพื้นที่นั้นๆเพื่อประโยชน์สาธารณะในระดับย่านและเมืองช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในย่านโดยรวม

จาก 3 ลักษณะที่กล่าวมาในข้างต้น การจัดหาพื้นที่ใหม่นั้นค่อนข้างมี ระดับของการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด และเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายกลุ่ม แต่เป็นแนวทางแก้ปัญหาที่เกิดผลและตรงประเด็นมากที่สุด เพราะนอกจากจะมีพื้นที่ว่างที่เพิ่มขึ้น แล้วยังสามารถเข้าถึงพื้นที่ว่างที่มีอยู่ ให้สามารถใช้ได้เต็มประสิทธิภาพมากขึ้นอีกด้วย

กิจกรรมในพื้นที่ใหม่นี้ ควรจะมีความต่อเนื่องกับลักษณะ กิจกรรมเดิมของสี่ลม เพื่อช่วยส่งเสริมให้เป็นพื้นที่ ที่น่าสนใจสามารถดึงดูดคน นักท่องเที่ยว ฯลฯ ให้เข้ามาใช้พื้นที่ ส่งผลถึงผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมที่จะได้กลับคืนมา จากการลงทุนเพื่ออนาคต ซึ่งทางเชื่อมนี้เป็นตัวช่วยประสานระบบพื้นที่โล่งเข้าด้วยกัน เพิ่มความสะดวกในการเข้าถึงและความปลอดภัย อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มพื้นที่ทางสังคมรูปแบบใหม่ ในการประสานพื้นที่บางส่วน ของเอกชนให้เกิดประโยชน์เพื่อสาธารณะโดยได้ประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่าย มีความเป็นไปได้ในเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งแนวคิดนี้เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่มีส่วนช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชาวเมืองให้ดีขึ้น

แนวคิดที่ทำการเสนอในการออกแบบ มีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาในประเด็นทั้ง 4 นั้น

1. ขาดแคลนพื้นที่รองรับกิจกรรม
2. ความขัดแย้งของกิจกรรมที่เกิดขึ้น
3. พื้นที่บางส่วนยังไม่ได้นำมาใช้อย่างเต็มประสิทธิภาพ
4. สภาพภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม

โดยได้เสนอแนวทางการออกแบบโดย เพิ่มเส้นทางสัญจรและพื้นที่โล่ง เพื่อกระจายความหนาแน่น จากพื้นที่เดิมแล้วทำการปรับปรุงพื้นที่รองรับที่มีอยู่เดิม โดยได้พิจารณาทางเลือก ในการทำทางยกระดับเชื่อมต่อ ระหว่างสถานีรถไฟฟ้า และอาคารที่มีศักยภาพ เพื่อเพิ่มพื้นที่รองรับกิจกรรมและ ลดความขัดแย้งของกิจกรรมในพื้นที่เดิม โดยการสร้างเส้นทางยกระดับเหนือพื้นดิน ซึ่งทางเชื่อมยกระดับนี้ เป็นการสร้างสิ่งใหม่ลงไปในพื้นที่เดิมนั้นค่อนข้างเสี่ยงต่อผลกระทบที่เห็นได้ชัด จึงต้องมีการพิจารณาในรายละเอียดและรูปแบบเพื่อลดผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น จากตัวโครงสร้าง และมุมมอง

ทางเชื่อมยกระดับ เป็นแนวทางเลือกหนึ่งของการเพิ่มพื้นที่โล่ง ที่ได้เลือกมาในการศึกษาครั้งนี้ โดยเป็นทางเชื่อม เชื่อมโยงบริเวณสำคัญๆของพื้นที่เข้าด้วยกัน โดยเป็นทางเดินใต้โครงสร้างรถไฟฟ้าที่มีอยู่เดิมจากสถานีรถไฟฟ้าเข้าสู่บริเวณอาคารพาณิชย์กรรม อาคารสำนักงาน หรือบริเวณที่มีศักยภาพ โดยมีการเชื่อมต่อกับพื้นที่เดิมในระดับปกติด้วย โดยทางเชื่อมนี้จะมีขนาด และรูปแบบที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเดิน และตอบสนองประโยชน์ใช้สอยที่แตกต่างกันไป เช่น ทางเชื่อมยกระดับใต้โครงสร้างรถไฟฟ้าก็จะใช้เป็นทางเดิน เพราะพื้นที่ค่อนข้างจำกัด และต้องคำนึงถึงเรื่องมุมมองค่อนข้างมาก ส่วนในบริเวณจุดที่เชื่อมต่อบริเวณบางส่วนก็สามารถขยายขนาด ทำเป็นพื้นที่ทางเข้าอาคารในระดับ

2 ได้ ซึ่งเจ้าของอาคารก็ได้ประโยชน์ในการเพิ่มมูลค่าของพื้นที่ ที่เชื่อมต่อหรือเป็นทางผ่านนั้นๆได้ด้วย ส่วนการเชื่อมลึกเข้าไปจากถนนเพื่อไปสู่พื้นที่ว่างด้านหลังนั้น ก็อาจปรับพื้นที่บางส่วนเพื่อขายสินค้าต่างๆ เพื่อเป็นกิจกรรมตัวนำเข้าไปสู่พื้นที่ด้านหลัง โดยอาจมีการปรับพื้นที่ขยายขนาดทางเชื่อมให้เป็นพื้นที่เพื่อประกอบกิจกรรม ที่สามารถเป็นตัวดึงดูดและส่งเสริมการพักผ่อนได้ ในขณะเดียวกัน พื้นที่ทางเดินเท้าเดิม ก็ควรมีการปรับปรุงเช่นกัน หลังจากกระจายความหนาแน่นของคนเดินเท้าและหาบเร่แผงลอยบางส่วนไปยังทางเชื่อมแล้ว โดยปรับให้น่าสนใจ ส่งเสริมภาพลักษณ์ย่านธุรกิจ ในขณะเดียวกันก็ควรสื่อถึงความเปี่ยมมาอันยาวนานของพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงจากอดีต มาถึงปัจจุบัน สอดแทรกอยู่ในการออกแบบรายละเอียด เช่นในอดีตเคยมีคลอง สะพาน บ้านเรือน วิวัฒนาการของอาคารในยุคต่างๆ ต้นไม้ นกนางแอ่น เป็นต้น

ส่วนพื้นที่ว่างที่มีอยู่เดิมที่ลึกเข้ามาจากถนนนั้น เสนอให้ปรับปรุงในเรื่องของบรรยากาศเพราะตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสมในการรองรับกิจกรรมที่เกิดขึ้น โดยเป็นไปตามธรรมชาติของหลักอุปสงค์ อุปทาน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีคนเข้ามาใช้เป็นหลักอยู่แล้ว และความชั่วคราวของโครงสร้างก็เป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งหากแต่ปรับปรุงเพื่อให้คนได้ใช้พื้นที่นั้นอย่างรื่นรมย์ขึ้น ใช้เวลาพักผ่อนในพื้นที่ที่มีอยู่มากขึ้น ด้วยการคำนึงถึงปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อการใช้พื้นที่เช่น อุณหภูมิ การเข้าถึง ที่นั่ง ฯลฯ

6.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการนำไปใช้

วัตถุประสงค์ในการพัฒนาโครงการนี้เน้นในเรื่องการพัฒนาทางกายภาพเพื่อผลตอบแทนด้านคุณภาพชีวิตของประชากรหลักในย่าน ตอบสนองความต้องการของสังคมควบคู่ไปกับผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจ โดยเมื่อพิจารณารายละเอียดผลตอบแทนทางสังคม เศรษฐกิจ และกายภาพ ดังต่อไปนี้

● ผลตอบแทนทางด้านสังคม

1. เสริมสร้างภาพลักษณ์ของย่านธุรกิจ
2. ส่งเสริมการรวมกลุ่มกันทางสังคม ทำให้เกิดการทำกิจกรรมร่วมกัน
3. เสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับคนในพื้นที่จากการมีสถานที่เพื่อการนัดพบทางการ
4. ส่งเสริมให้เกิดการกระจายรายได้ สร้างโอกาสในการเดินทาง และติดต่อกันในพื้นที่ได้มากขึ้น

- ผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจ
 1. มีพื้นที่สำหรับการค้าขายเพิ่มขึ้นจากเดิมอีกทั้งกลุ่มคนมาใช้กว้างและหลากหลายขึ้น
 2. มีรายได้จากแหล่งรายได้ใหม่ ที่เกิดจากการท่องเที่ยวและการใช้สอยได้อย่างเต็มประสิทธิภาพมากขึ้น
 3. ประหยัดพลังงานที่จะสูญเสียจากกิจกรรมต่างๆที่ขัดแย้งกัน
- ผลตอบแทนทางด้านกายภาพ
 1. เสริมสร้างสภาพแวดล้อม และสร้างพื้นที่พักผ่อน ทำกิจกรรมที่ดีให้กับพื้นที่
 2. มีระบบโครงสร้างและบริการพื้นฐานด้านต่างๆดีขึ้น
 3. มีการเสริมสร้างทัศนียภาพ มุมมอง และบรรยากาศที่เหมาะสมกับการเป็นย่านธุรกิจที่มีวิวัฒนาการมายาวนาน
 4. อำนวยความสะดวก และสร้างระบบจินตภาพของพื้นที่ให้กับนักท่องเที่ยว
 5. มีการใช้ประโยชน์ของพื้นที่อย่างเหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุด

การประสานกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องดังนี้

ภาครัฐ

1. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)
2. กรุงเทพมหานคร
3. เขตบางรัก
4. กรมโยธาธิการ
5. กรมผังเมือง

ภาคเอกชน

1. โครงการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (BTS) เป็นโครงการที่พาดผ่านและมีผลกระทบต่อพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นโครงการที่รัฐให้สัมปทานแก่เอกชน มีอายุสัมปทาน 30 ปี
2. โครงการรถไฟฟ้ามหานคร (MRTA)
3. เจ้าของอาคารที่ถูกรื้อถอน
4. เอกชนที่ได้รับสัมปทานในการลงทุนในสวนธุรกิจการท่องเที่ยว

การได้มาและจัดการพื้นที่เพื่อการพัฒนา

เป้าหมายเพื่อให้คนสามารถใช้พื้นที่เพื่อการประกอบกิจกรรมต่างๆได้โดยไม่รบกวนเส้นทางสัญจร และเป็นการประสานประโยชน์ของทั้งสาธารณะและเอกชน

- การสร้างแรงจูงใจ (Incentive)

สำหรับการสร้างเส้นทางเชื่อมต่อระดับที่ 2 ที่ต้องมีการผ่านเข้าไปยังอาคารต่างๆ เป็นการเพิ่มพื้นที่ขายมากขึ้น แก้อาคารต่างๆ ซึ่งแม้จะเสียพื้นที่บางส่วนเพื่อเป็นทางผ่าน แต่พื้นที่ด้านข้างนั้น ก็จะมีมูลค่าเพิ่มขึ้นเช่นกัน เจ้าของอาคาร สามารถให้เช่าพื้นที่ นับเป็นผลตอบแทนทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม

- ใช้กระบวนการทางกฎหมาย (Legal Mechanism)

งบประมาณ

- ด้านระบบโครงข่าย เส้นทางสัญจร
- ด้านการก่อสร้าง ปรับปรุงอาคาร
- ด้านการจัดภูมิทัศน์

แหล่งเงิน

- เจ้าของอาคารที่มีเส้นทางผ่าน
- หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง
- รายได้จากค่าเช่า การค้าฯลฯ

ระยะเวลาในการพัฒนา (Phasing of Development)

ขั้นตอนการพัฒนา

- ขั้นที่ 1 ลดความหนาแน่นบริเวณทางเดินเท้า ด้วยสร้างพื้นที่เส้นทางระดับที่ 2 เชื่อมต่อกับรถไฟฟ้าและอาคารต่างๆ พร้อมกับการปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยของอาคารจอตลอดเดิม ให้เป็นตลาด สีสลมบาร์ชา และปรับปรุงอาคารที่ใช้เป็นทางผ่าน
- ขั้นที่ 2 ปรับปรุงพื้นที่รองรับเดิมที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นทางเดินเท้า ตลาดนัดต่างๆหรือถนน ซอยที่มีการปิดเป็นบางเวลาหลังจากที่มีความหนาแน่นที่เหมาะสม
- ขั้นที่ 3 การพัฒนาชุมชนพัฒนา หลังกลุ่มอาคารสูงริมถนน และอาคารแถวเก่าริมถนนสีลม ให้สอดคล้องตอบรับกับกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป

6.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ มุ่งไปที่ระบบพื้นที่โล่งเพื่อคนเดินเท้า ซึ่งเกี่ยวพันระหว่างกิจกรรมผู้ใช้ พื้นที่ ในแต่ละช่วงเวลา โดยอาศัยข้อมูลพฤติกรรมบางส่วนเพื่อเป็นกรอบความคิด และลงพื้นที่เพื่อไปสำรวจ ซึ่งการศึกษาพื้นที่สีลมเป็นพื้นที่ที่มีความซับซ้อน หลายมิติ ทั้งในแง่ของผู้ใช้ที่มีหลากหลายจำนวนมาก ที่มีความแตกต่างกันในหลายเรื่อง การเปลี่ยนแปลงของการใช้พื้นที่ในแต่ละช่วงเวลา ฯลฯ ฉะนั้น ในช่วงเวลาที่มี ก็อาจไม่ได้ทำการศึกษาได้ครบถ้วนทุกประเด็นได้ จึงทำให้การเสนอแนวทางออกแบบในบางจุด เป็นไปในลักษณะกว้างๆ เช่น การพัฒนาชุมชนแออัดพิพิธวงษ์ 2 หลังตึกสูง หรือรูปแบบหน้าตาของอาคารที่จะทำการปรับปรุง เป็นต้น ซึ่งได้เสนอไว้เพียงต้องมีการปรับปรุงในอนาคต แต่จะเป็นรูปแบบอย่างไรนั้นอาจต้องทำการศึกษาลงรายละเอียดต่อไป หรือแม้แต่การเชื่อมระหว่างอาคารและทางเชื่อมยกระดับก็ยังสามารถศึกษาต่อในเรื่องของการจัดสรรพื้นที่ กรรมสิทธิ์ต่างๆได้อีก

ข้อมูลในส่วนของการออกแบบแบบสอบถามนั้น ผู้เขียนได้เน้นไปที่ความต้องการประกอบกิจกรรมเพื่อการนันทนาการของคนในพื้นที่ และความคิดเห็นต่อกิจกรรมการปิดถนน และเอกลักษณ์ของสีลม เนื่องจากเวลามีจำกัด ประกอบกับแบบสอบถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์นั้น ค่อนข้างเป็นปลายเปิด ทำให้ยากต่อการสรุปผลและมีจำนวนตัวอย่างไม่เพียงพอ ต่อการอ้างอิง นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ที่มางานปิดถนนในวันอาทิตย์ส่วนใหญ่ไม่ใช่คนที่ทำงานหรืออยู่ในพื้นที่ในวันปกติ ซึ่งไม่ใช่กลุ่มบุคคลหลักที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ ฉะนั้นจึงได้ใช้ประโยชน์จากคำตอบบางส่วนเพื่อคาดเดาแนวโน้มของความต้องการ กิจกรรมที่อาจจะเกิดขึ้น และความรู้สึกต่อสีลมส่วนหนึ่ง โดยได้สอดแทรกอยู่ในเนื้อหาและการออกแบบในบางส่วน

ในการศึกษาครั้งต่อไปจึงควรเลือกรูปแบบของแบบสอบถามให้สอดคล้องกับเวลาที่มีอยู่และควรมีความชัดเจนของประเด็นคำถาม โดยน่าจะมีการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อที่จะสามารถกำหนดขนาดของส่วนต่างๆตลอดจนรายละเอียดในเรื่องของระยะ ขนาด วัสดุเพื่อรองรับการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย